

Nr 11.

Av herr **Persson, Helmer, m. fl.**, om kortare arbetsvecka.

Kravet på en förkortning av arbetstiden ställes alltmer i centrum för fackföreningsfolkets intresse. Vid nästan alla fackförbundskongresser under 1953 har frågan diskuterats. Alla de fackliga rådslag, som behandlat kravet, har beslutat om bestämda åtgärder för att uppnå arbetstidsförkortning. Till Metalls kongress förelåg 14 motioner i frågan. Murarförbundets kongress beslöt enhälligt hemställa till regeringen om lagstiftning om 40-timmars arbetsvecka inom byggnadsindustrien osv.

Arbetsintensiteten ökar.

Sedan 48-timmarsveckan genomfördes för över 30 år sedan har den svenska industrien utvecklats i hastigt tempo. I alldeles särskild grad är detta förhållandet under åren efter det andra världskrigets slut. Detta framgår bl. a. av att kapitalisterna investerat inte mindre än 1,5 å 2 miljarder kronor i maskiner o. d. per år sedan 1949. Rekordinvesteringarna har medfört en omfattande rationalisering, som i sin tur betytt en kraftigt ökad arbetsintensitet.

Samtidigt har trycket på arbetarna från arbetsgivarnas sida ytterligare systematiserats. Löpande band, kedjesystem, tidsstudier och andra raffinerade metoder har under flera år drivit upp arbetstakten inom verkstäder och fabriker till ett tempo, som fysiskt och psykiskt pressar arbetarna till bristningsgränsen. De "vetenskapliga" metoderna för ökad utsugning breder ut sig. Det är nu inte längre enbart arbetarna inom slutna företag som tidsstuderas. Tidsstudiemannen med sina diagram och mätinstrument placeras i allt större utsträckning bakom arbetarna även vid utomhusarbeten. Lastning, lossning och transportarbete tidsstuderas. Ja, t. o. m. i skogen kliver nu tidsstudiemannen omkring för att hetsa arbetarna till ökad arbetsinsats.

Den ständigt uppskruvade arbetstakten, den tilltagande hetsen och jäktet, den ökade pressen på nerver och muskler har aktualiserat behovet av längre vila och ställer med skärpa frågan om en förkortning av arbetstiden som ett i högsta grad aktuellt krav.

300 000 olycksfall om året.

Men det finns flera inte mindre giltiga skäl till att kravet på kortare arbetstid vunnit sådant gehör bland massorna. Ett sådant är att den kraftigt

uppdrivna arbetstakten har ett skrämmande stort antal olycksfall och yrkes-sjukdomar som följd. De officiella siffrorna belyser denna beklämmande utveckling. Mellan 1918—1920 och 1937 ökade antalet olycksfall i arbete från 39,6 till 106,4 per tusen årsanställda arbetare. 1949 hade motsvarande siffra sprungit upp till 129,6! Detta betyder att under en så förhållandevis kort tidrymd som tre årtionden har antalet olycksfall i arbete tredubblats!

I den svenska industrien inträffar omkring 300 000 olycksfall årligen. Varje arbetsdag skadas 1 000 arbetare, därav ett 10-tal med livstids invaliditet och ett par med dödlig utgång som följd. Ingen kan bestrida, att en väsentlig anledning till denna utveckling är den stegrade arbetsintensiteten. Och ändå ger inte denna statistik en fullständig bild av de verkliga förhållandena. Där finns inte redovisade alla de psykiskt skadade eller sådana olycksfall i arbetet, som riksförsäkringsanstalten av olika anledningar inte betraktar som verkliga olycksfall i arbetet.

Några exempel:

Vid 1951 års LO-kongress förelåg 17 motioner i arbetstidsfrågan. Vid behandlingen av dessa yttrade ombudet för Metalls avdelning i Skelleftehamn bl. a.:

”Som vi sett är det många skäl som talar för att en arbetstidsförkortning bör ske. Vid det företag där jag arbetar, nämligen Bolidens smältverk i Rönnskär, anser vi att den dominerande frågan är den yrkeshygieniska. Vi har flera hundra man yrkesskadade — de som genom gasåkomma, en kombination av arsenik- och svavelgas, ådragit sig skador i hals och lungor.

Riksförsäkringsanstalten har förklarat 55 arbetare såsom helt och hållet invalider, och 54 fall är nu under ämbetsverkets prövning. Ännu är det mellan 200 och 300 man som inte hunnit läkarundersökas, och alldeles säkert kommer undersökningen att uppvisa minst samma antal yrkesskadade invalider som vi redan har.”

På samma kongress yttrade ett ombud för transportarbetarna:

”Såsom alla veta, har hetsen på vägarna ökat våldsamt under åren efter kriget, vilket också satt sina spår i olycksfalls- och dödsfallsstatistiken, som visar en ständigt stigande kurva. Det är därför nödvändigt att minska arbetstiden och därmed uttrötningen av chaufförer och andra. Ett initiativ i en sådan riktning möttes emellertid av en mycket stark opposition från de enskilda arbetsgivarnas sida, medan kommunerna och statens representanter intog en mera resonabel ståndpunkt . . .

Däremot visade det sig inte möjligt att få de privata arbetsgivarna att gå med på någon förkortning. De allra flesta av dessa företagare faller inte under den nuvarande arbetstidslagen, därför att de har 4 eller färre anställda. I sådana fall gäller ingen annan begränsning än att arbetstiden inte får överstiga 11 timmar per dag, alltså 77 timmar per vecka.”

När motionerna om arbetstidsförkortning behandlades vid årets riksdag anförde järnbruksarbetaren och riksdagsmannen från Borlänge herr Damström följande:

”Till vad förbundet (Metall) har sagt kan jag knyta några personliga erfarenheter, så mycket mera som jag under ett 30-tal år arbetat inom den

tunga industrien. Jag vet att arbetarna t. ex. i valsverket i regel — jag understryker i r e g e l — inte kan arbeta längre än till 50-årsåldern. Sedan måste de avveckla sitt arbete, därför att det är av så pressande natur, att de inte längre kan stå kvar i det. 50-åringarna får då vandra över till ett annat, mindre betalt arbete. Det sker alltså enligt min uppfattning en alltför hastig förslitning av arbetskraften. I 50-årsåldern borde man ju vara i sin bästa mannaålder, men då är krafterna slut, och då måste man byta arbete. Då står man där utan annan yrkesutbildning än den man fått i valsverket. Därtill kan jag lägga det förhållandet, att yrkesskadornas antal ökar år från år inom industrien.

Allt vad jag sagt tyder på att arbetsintensiteten inom industrien är högt uppdriven . . . Man kommer då inte till något annat resultat än att man måste sänka arbetstiden för att på så sätt bevara den viktigaste faktorn vi har inom arbetslivet, nämligen den mänskliga arbetskraften.”

Produktionen stiger.

Även om spörsmålet om en reducering av arbetstiden i främsta hand inte är ett produktionstekniskt problem utan en fråga om ett politiskt ståndpunktstagande, kan det ändå vara på sin plats att anföra några uppgifter ur officiella källor, som på sitt sätt ger belägg för möjligheten och nödvändigheten av generell förkortning av den tid arbetarna står i produktionen.

Under de senaste årtiondena har det försiggått en kraftig och praktiskt taget oavbruten stegring av produktionen. Genomsnittligt sett har produktionen per arbetare och timme skjutit kraftigt i höjden. En beräkning, som utförts av den s. k. rationaliseringsutredningen, visar att trots arbetstidsförkortningen ökade produktionen per arbetstimme med 72 procent under åren 1920—1936.

Det andra världskriget med dess avspärningar etc. dämpade måhända något denna utveckling. De senaste uppgifterna tyder emellertid på en fortsatt stegring av produktiviteten. Det beräknas att den stigit cirka 35 procent under åren 1938—1952.

Hur stor del av den ökade produktionen som beror på nya tekniska metoder och hur stor del som beror på intensifiering av arbetet kan inte fastställas. Så mycket är emellertid helt klart, att en betydande del av produktionsökningen kan tillskrivas den mycket starkt ökade intensiteten i arbetet. Praktiskt taget varje arbetare med mångårig erfarenhet kan intyga att det, inte minst under senare år, skett en påtaglig ökning av arbetstakten.

Arbetsdagen blir längre.

Ett ytterligare skäl för en förkortning av arbetstiden utgör det faktum, att arbetarna i dag i många fall har betydligt mindre tid över för vila, kulturell verksamhet, utbildning och förströelse än vad fallet var för något tiotal år sedan.

Detta sammanhänger med att resorna från och till arbetsplatserna för många arbetare kräver synnerligen lång tid. I en stad som Stockholm har bostadsbristen och de otillräckliga kommunikationerna lett därhän, att en

restid på två timmar per dag inte är något ovanligt. Men också på mindre orter bygges inte längre bostäderna i omedelbar närhet av industrierna, vilket innebär att arbetarna måste lämna sina hem tidigare och återvända senare än vad tidigare varit fallet. Att trängas och jäkta på tåg, bussar och spårvagnar är nervpåfrestande. För de större städernas vidkommande kan utan vidare sägas, att resorna till och från arbetsplatser sliter minst lika mycket på människorna, som en motsvarande förlängning av arbetstiden skulle göra.

I detta sammanhang kan det också vara på sin plats att erinra om att stora grupper av anställda har mindre än 48-timmars arbetsvecka. Man beräknar att antalet tjänstemän uppgår till cirka 850 000. Redan nu skulle denna grupp utgöra — grovt räknat — en tredjedel av alla anställda. Alla dessa har väl icke 42-timmars- eller kortare arbetsvecka. Men säkert har det överväldigande flertalet mindre arbetstid än industriarbetarna. Industrierbetarna missunnar icke tjänstemännen den kortare arbetstiden. De har måhända heller inget att invända emot att arbetstiden i vissa statliga verk vissa tider på året endast är 33 timmar per vecka. Men de kan å andra sidan inte inse att genomförandet av kortare arbetstid för arbetarna skulle utgöra något katastrofhot mot det svenska folkets levnadsstandard.

Kortare arbetstid — full sysselsättning.

Till alla de andra motiveringar, som finns för kortare arbetsvecka, kommer så ytterligare en, som inte är av mindre betydelse. Hösten 1951 började vissa kristecken göra sig gällande också i den svenska industrien. 1952 sjönk således antalet industriarbetare med 15 000, varav inte mindre än 11 500 i textil- och beklädnadsindustrien. Mot en gängse "säsongarbetslöshet" på 30 000 kring årsskiftena registrerade arbetsförmedlingarna i januari 1953 nära 46 000 arbetslösa. Därtill kommer de s. k. helgpermitteringarna under jul- och nyårsveckorna. Därutöver kan man räkna med en viss dold arbetslöshet, t. ex. gifta kvinnor som förvärvsarbetat under senare år men som avskedats och inte kunnat finna nya anställningar på respektive hemorter och därför upphört att anmäla sig som arbetssökande.

Över huvud taget är läget på arbetsmarknaden långt ifrån stabilt. Arbetarna känner därför oro för framtiden. Osäkerhet beträffande anställningen, den stigande risken för arbetslöshet, ökar otrygghetskänslan bland arbetarna. Och denna finns inte enbart hos dem som befinner sig i den omedelbara riskzonen. Frågan om att bevara sysselsättningen är av vital betydelse även för dem som står kvar i produktionen. I en sådan situation är en förkortning av arbetsveckan ett effektivt medel för att bereda arbete åt så många som möjligt och därmed minska arbetslösheten.

Utredningskravet.

Beträffande frågan om en generell arbetstidsförkortning bör föregås av utredning har meningarna på fackligt håll varit delade. En betydande del

av arbetaropinionen har ansett frågan ligga så klart till, att den direkt borde kunna föreläggas riksdagen i form av förslag till lagstiftning. Som ett uttryck för denna uppfattning kan återopas uttalandet från Murarförbundets kongress, i vilket hemställdes "om genomförandet i lag av 40 timmars arbetsvecka inom byggnadsindustrien". Det är ju också ostridigt, att arbetstidsförkortningen borde kunna genomföras inom alla de delar av näringslivet, där arbetstidsförhållandena är likartade dem i byggnadsindustrien, utan den tidsutdräkt som en utredning alltid medför.

Andra fackförbund, bl. a. Metallindustriarbetareförbundet och Fabriksarbetareförbundet, har i sina uttalanden för arbetstidsförkortning gått på utredningslinjen. I anslutning härtill har socialministern i ett interpellationssvar i andra kammaren den 1 december i fjol meddelat, att regeringen "om några få månader" — sedan den nu sittande arbetstidsutredningens resultat beräknas föreligga — har för avsikt att tillsätta en speciell utredning för att klarlägga alla med en generell arbetstidsförkortning sammanhängande frågor.

Utan att ytterligare dryfta behovet av en utredning av frågan som sådan, synes det oss — i det läge som den kommit efter socialministerns tillkännagivande — viktigt att framhäva följande:

1. Utredningen bör tillsättas snarast möjligt, därest arbetstidsutredningens slutbetänkande drar ut på tiden utan att detta inväntas.
2. Direktiven bör utformas så, att utredningens uppgift blir att framlägga förslag till arbetstidsförkortning för alla löntagare, med den internationellt vedertagna målsättningen — 40-timmarsvecka — som riktpunkt.
3. Utredningens arbete bör i första hand inriktas på att få fram förslag till arbetstidsförkortning för de grupper för vilka behovet av kortare arbetsvecka är mest trängande: samtliga skiftarbetare, arbetare i tungt eller hälsofarligt arbete, arbetare som övervägande har sitt arbete förlagt utomhus etc. Det framstår som erforderligt att förslag i dessa hänseenden kan föreläggas 1955 års riksdag.
4. Som helhet bör utredningens arbete bedrivas så, att arbetstidsförkortningen successivt kan beslutas och vid utgången av 1957 ha genomförts för alla berörda löntagargrupper.

Vi hemställer,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt tillsättande av ovan nämnda utredning samt att vid utformandet av utredningens direktiv ovan anförda synpunkter måtte beaktas.

Stockholm den 13 januari 1954.

Helmer Persson.

Anton Norling.

Ola Persson.